

ske udvikling af det illegale arbejde og kontaktnettet i perioden 1941-43 skildret detaljeret og med interessante detaljer. Alt i alt giver bogens første halvdel faktisk relativt god besked om dannelsen og udviklingen af en af besættelsestidens første og mere betydelige borgerlige modstandsorganisationer.

Arne Sejr er et eksempel på de modstandsfolk, hvor besættelsen blev højdepunkt og udgangspunkt for det meste andet i deres liv. Som det fremgår af bl.a. W. Christmas Møller: *Obersten og Kommandøren* (1994) var Arne Sejr på basis af besættelsestidens personkontakter aktiv i det civile e-arbejde, der blev udfoldet overfor det kommunistiske miljø i 1950'erne – og også på andre områder var den senere tilværelse bestemt af besættelsestidens kontakter og erfaringer.

Arne Sejr skriver dramatiserende og følelsesladet. Der er ingen tvivl om, at hans målsætning har været at engagere en ny generations unge i sine oplevelser og budskaber. Arne Sejrs meget absolutte vurderinger af besættelsestidens fænomener og den idealistiske tankegang fremstår relativt troværdige, når det tages i betragtning, at det handler om helt unge gymnasieelever og studenter i et snævert socialt og politisk miljø. Om det skyldes, at forfatteren også i dag står inde for de værdier, der førte ham ind i de illegale aktiviteter eller om han relativt præcist er i stand til at rekonstruere de reaktionsmønstre, der var typiske i det givne miljø på det tidspunkt, er uvist.

Alt i alt ligger bogen ideologisk og holdningsmæssigt tæt på de nationalt prægede erindringsbøger og partsfremstillinger, der udkom i de første år efter besættelsens afslutning.

Palle Roslyng-Jensen

HENRIK SKOV KRISTENSEN og INGE ADRIANSEN: *Als og Sundeved 1940-45*, Historisk Samfund for Als og Sundeved 1995, 304 s., ill., 198 kr.

I Sønderjylland står lokalhistorien stærkere end stort set alle andre steder i landet. Det har udgiverne af bogen om Als og Sundeved 1940-45 søgt at leve op til på bedste vis med en stor og flot udstyret bog, der samtidig indeholder besættelsestidsstof af høj kvalitet.

Bogen er redigeret af henholdsvis en historiker og en etnolog, og de to redaktører er også forfattere til bogens vægtigste enkeltbidrag. Etnologen, Inge Adriansen, har skrevet om »sindelagskamp, national samling og legal modstand« fra 1930'erne og til besættelsens slutning. Her redegør hun for områdets nationale liv, som hun finder udtrykt i bl.a. foreningsarbejde, foredrag, skoleforhold, opførelse af forsamlingshuse og ved folketingsvalget i marts 1943. Afsnittet bygger i meget høj grad på beretninger indsamlet efter krigen, med langt de vigtigste fra en indsamling i 1946 foretaget af Historisk Samfund for Sønderjylland. Inge Adriansen anvender udtrykket »legal modstand« om de aktiviteter, som i den ældre besættelseslitteratur kaldes »passiv modstand«. Det sker med argumentet, at udtrykket kan findes i datidige beretninger, og at sindelagskampen også gav sig udtryk i aktive handlinger fx demonstrationer, møder og indsamlinger til nationale formål. Formuleringen udtrykker vel en særlig sønderjysk opfattelse og virkelighed, men forfatteren burde klargøre bedre, at modstand så indgår i en langsigtet national »kamp« mellem dansk og tysk, og

ikke en specifik modstand mod hverken den danske regerings eller danske myndigheders kollaboration eller en direkte modstand mod besættelsesmagten.

Inge Adriansen har desuden skrevet et mindre bidrag om mytteriet på en tysk minestryger, og henrettelserne af mytteristerne den 5. maj 1945 ud for Sønderborg. Begivenhederne har særlig perspektiv, fordi de har været brugt af Siegfried Lenz i bogen »Kriegsende« (1984, dansk oversættelse 1984). Det godtgøres, at de barske tyske reaktioner har sit udspring i frygt for en ny »novemberopstand« som i 1918, der jo netop tog sit udgangspunkt i den tyske marine i Slesvig-Holstenske havne.

Historikeren, Henrik Skov Kristensen, har skrevet en række bidrag. Hans ekspertise vedrørende de allieredes luftkrig over Danmark kommer frem i en redegørelse for engelsk/amerikanske flyangreb eller nedstyrtninger i lokalområdet.

Sønderborgs politimesters månedlige indberetninger i perioden april 1940 til september 1944, suppleret med en beretning fra Sønderborgs borgmester, leverer stof til en redegørelse for episoder mellem lokalbefolkningen og de tyske myndigheder i byen, herunder belyses også forholdet mellem dansk- og tysksindede i området. Udviklingen er kun beskrevet set fra den synsvinkel byens officielle spidser anlægger. Henrik Skov Kristensen kommer derfor dybere ned i stoffet i fyldige artikler om henholdsvis de tyske militære anlæg i området, i begivenhederne omkring den tyske kapitulation og i et bidrag om det lokale retsopgør efter den 5. maj 1945. Her anvender forfatteren et bredere kildemateriale og får dermed også leveret gode bidrag, der kan indgå som mosaikker i righistorien.

Med udnyttelse af bl.a. den militære efterretningstjenestes Stockholmsarkiv i Rigsarkivet leverer Henrik Skov Kristensen en analyse af, hvad den militære e-tjeneste fandt ud af vedrørende den strengt bevogtede tyske marineforsøgsstation i Hørup. Det kan konkluderes, at efterretningstjenesten på trods af ihærdig overvågning ikke indhentede klar og entydig viden om aktiviteterne i Hørup. På basis af en beretning fra en tysk ingeniør, der arbejdede på forsøgsstationen, kan Henrik Skov Kristensen dementere både datidige og senere rygter om, at der her blev arbejdet med V2-forsøg. I virkeligheden bestod forsøgene i udvikling af radiokommunikation og radar.

Udviklingen i modstandsarbejdet er kun belyst spredt gennem en række beretninger fra modstandsfolk eller fremstillinger af udviklingen i de helt små samfund. I forvejen foreligger Aage Trommers undersøgelse af det illegale arbejde i Sønderjylland (1973), så behovet for endnu en fremstilling er heller ikke voldsomt. Beretningernes kvalitet er stærkt svingende, idet der både er medtaget beretninger fra 1945-46 og beretninger indsamlet i 1990'erne. Flere af de sidste lider af skavanker, som er typiske for beretninger indsamlet så længe efter: harmoniseringer, koncentration om dramatiske episoder og problemer med, hvad der er oplevet, og hvad der oplyst stof. At disse helt nye beretninger er med, er utvivlsomt en reverens til det lokalhistoriske folkelige arbejde. Når nu beretningerne er indsamlet, forventes det lokalt at dele af stoffet også publiceres. Endelig er medtaget en stor beretning fra læge Harald Roesdahl om sit virke som læge ved redningsaktionen for danske og norske kz-fanger i april 1945. Det er velkendte og ofte beskrevne begivenheder, men beretningen er fra sommeren 1945, velfortalt og illustreret med gode fotos optaget af forfatteren selv.

Alt i alt er der med udgivelsen tale om en lokalhistorisk undersøgelse, der særlig på to afgrænsede områder, nemlig de nationale stemninger og opfattelser i besættelsesårene samt besættelsens militære og militærpolitiske forhold, har interesse udenfor kredsen af lokalhistorisk interesserede på Als og Sundeved.

Palle Roslyng-Jensen

THORSTEN B. OLESEN (ed.): *Interdependence Versus Integration: Denmark, Scandinavia and Western Europe, 1945-1960. Danish Politics in Transition 1945-85.* Odense University Press 1995, 246 s., kr. 250.

Danmarks stilling økonomisk og politisk i forhold til den vesteuropæiske integrationsproces i de første par årtier efter Anden Verdenskrig har i de sidste 5-10 år tiltrukket sig en række yngre danske historikers opmærksomhed. Dette samleværk, som er frugten af et internationalt seminar i Danmark i 1992 under samme titel som bogen, er et udtryk herfor. Af bogens 12 artikler er det ganske vist kun de fem, som har danske (med)forfattere og de danske positioner i fokus.

De øvrige artikler, skrevet af – også fortrinsvis yngre – svenske, engelske, tyske og hollandske historikere, behandler mere generelle (og komplekse) spørgsmål så som de overordnede dynamiske, nationale og internationale faktorer bag den overnationale tilgang til europæisk samarbejde og integration i efterkrigstiden, den succesrige Europæiske Betalingsunions (EPU) funktion, realiseringen af OEECs program for handelsliberalisering, Rom-traktatens politisk-økonomiske fundament, forholdet mellem »De Seks« og et eventuelt stort frihandelsområde, EFTAs dannelse, samt de fremtrædende europæiske føderalisters (Spinelli, Monnet m.fl.) indflydelse på integrationsudviklingen i 1950erne. Denne gruppe artikler har især værdi ved ud fra forskellige synsvinkler, desværre dog hovedsagelig handelspolitiske og (erhvervs)økonomiske, at sætte de danske positioner i en nødvendig international sammenhæng.

Bogens artikler om Danmark bringer vel ikke afgørende nyt for dagen i forhold til, hvad bidragsyderne selv tidligere har offentliggjort i andre sammenhænge, omend fortrinsvis på dansk; den primære målgruppe er tydeligvis det internationale publikum. Men også det danske kan læse disse artikler med udbytte, ikke mindst fordi de indgår i en meningsfyldt kontekst. Vibeke Sørensen påviser Socialdemokratiets stærke engagement op gennem 1950erne i realiseringen af en nordisk toldunion som en velegnet strategi for forfølgelsen af partiets indenrigspolitiske mål, herunder industrialisering og udbygning af den danske og nordiske velfærdsmodel. Af hensyn til især den protektionistisk indstillede hjemmemarkedsindustri var de regerende socialdemokratier i Norge og Sverige dog mindre entusiastiske, trods åbenbar principiel sympati over for tanken om et nordisk fællesmarked, som kunne øge de tre landes handlefrihed i deres økonomiske relationer med resten af Europa. Uanset de tre skandinaviske landes helt forskellige erhvervsstruktur arbejdede de i hele perioden tæt sammen i internationale økonomiske organisationer som GATT, EPU og OEEC.

Denne understregning af især det danske Socialdemokratis fastholden ved den nordiske orientering i perioden ligger i forlængelse af Karl Molins og